

Byn med mjölkstenen

Om vi kan få mjölk ur en sten - då behövs inga kor.

När jag som barn fick höra talas om att det fanns en ”mjölksten” i vår by, satte det genast fart på min fantasi. Att korna vi hade hemma på gården gav oss mjölk, det visste jag förstås. Men att det i byn också fanns en magisk sten, som förmodligen innehöll så mycket mjölk att den aldrig någonsin skulle ta slut - det var ju nästan ofattbart!

Jag minns att jag tyckte att det var en otroligt värdefull skatt. En sådan sten måste ju var värd ”så många pengar” att det inte ens skulle gå att räkna dem. Jag tänkte att stenen måste förbli vår hemlighet, att inte prata om den så någon hör – annars kanske tjuvar och banditer kommer och stjälar den av oss. Så många spännande tankar!

Samtidigt var jag orolig för vad som skulle hända med våra kor. De hade ju alltid bott hos oss på gården. Om stenen kunde ge oss mjölken, så behövdes ju inte längre några kor.

Nu, nästan 60 år senare, kan jag ibland sakna den livliga fantasi jag hade som barn - där gränsen mellan verklighet och saga kunde flyta samman. Idag kan jag dock konstatera att det inte längre finns några kor kvar i byn. Mjölkstenen står fortfarande på samma plats.

Och vi har mjölk...

Byn med mjölkstenen

Bilder från Önnesmark
med början i 1970-tal
fram till nutid

av Ulf Johansson

Skellefteå museum

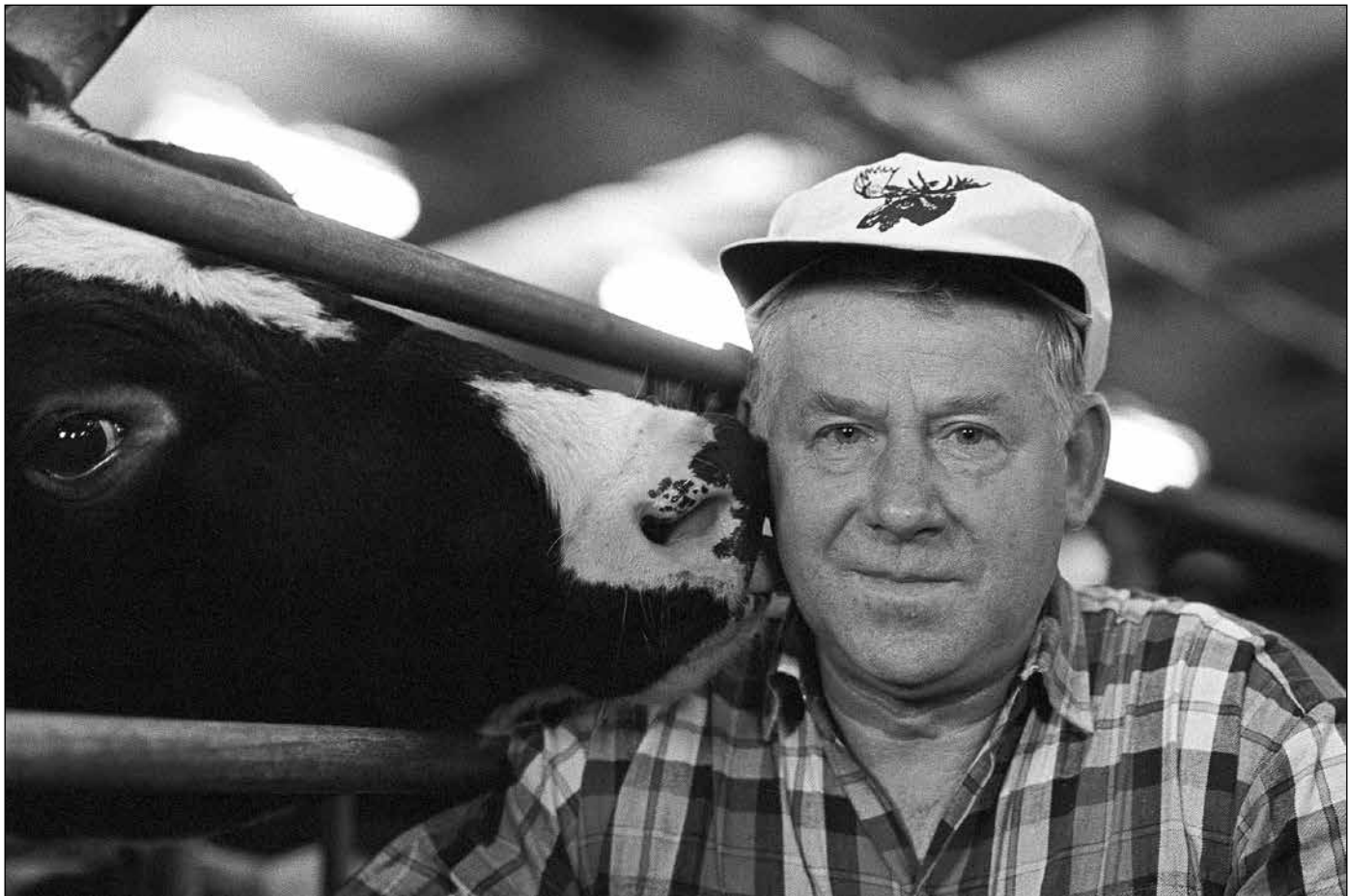
10 juni 2022 - 15 januari 2023

Stretrace. Stig Granlund har just vinkat iväg de tävlande, Lars Lindgren och Martin Granlund, på en repa efter byavägen.

Bror Persson och hans syster Edit i deras kök i slutet av 70-talet. Gården ligger vid Önnesmarksträsket på, i mitt tycke, byns vackraste tomt.

Henry i den nybyggda ladugården med 39 båsplatser - att jämföra med den gamla där det som mest rymdes 11 kor. Året är 1980. Henry och Annie Lindgren avvecklade jordbruket 1995.

1981 blev Önnesmark utsedd till Årets By. Det firades under en helg i augusti med utställningar, folkdans, musik, gudstjänst och underhållning. Vuxenskolans teater "Kvarnspelet" drog stor publik. Under dessa två dagar besöktes Önnesmark av närmare 10 000 personer.

Om Önnesmark

Önnesmark är en gammal jordbruksbygd med anor från 1200-talet och var i början av 1500-talet en av de större Lövångersbyarna.

Enligt Jordaboken fanns då sex verksamma bönder.

Rasmus Olsson var en av dem och han var, utan konkurrens, socknens rikaste karl. Hans egendom uppgick till ett värde av 359 mark och 6 öre. Omräknat i kronor var han värd omkring 70-80 000 kr - en för den tiden svindlande summa.

Under ett par årtionden på 1700-talet bodde det 16 vuxna här och byn sägs ha varit störst på mitten av 1800-talet.

När Önnesmark 1981 blev utsedd till "Årets by" fanns ett 40-tal personer fast boende i byn. Idag är inte ens hälften av byns gårdar bosatta året om men med den optimism som nu råder i Skellefteåområdet kanske det snabbt kommer att ändras.

Byns speciella kännemärke är "Mjolkstenen" ett stort sprucket stenblock i närheten av infarten från nuvarande E4. Namnet fick stenen efter att byns kvinnor förr i tiden brukade stå där och sälja mjölk och fil åt soldater från norra länsdelen som marscherade förbi för vidare färd mot exercisplatsen vid Gumboda hed. Den användes som övningsområde mellan 1649-1897.

Vill du veta mer om byn rekommenderar jag Önnesmarks hemsida och speciellt rubriken "Walter om Önnesmark". Där finns några utdrag ur Walter Widmarks bok "Avtryck" där han berättar personliga minnen från sin uppväxt på 1950-talet. Det finns också ett avsnitt om hans bror, Önnesmarks egen olympier, Bengt Persson. Det är som Walter säger: "Allt liv lämnar avtryck. Alla människor har en historia att berätta".

Med gemensamma krafter lastas bytet upp på en traktorsläp för vidare transport till älglakteriet.
Fr. v Sören Andersson, Kenneth Wallstedt, Lars-Åke Vikström, Torsten Andersson, Östen Markström
och Wille Vikström.

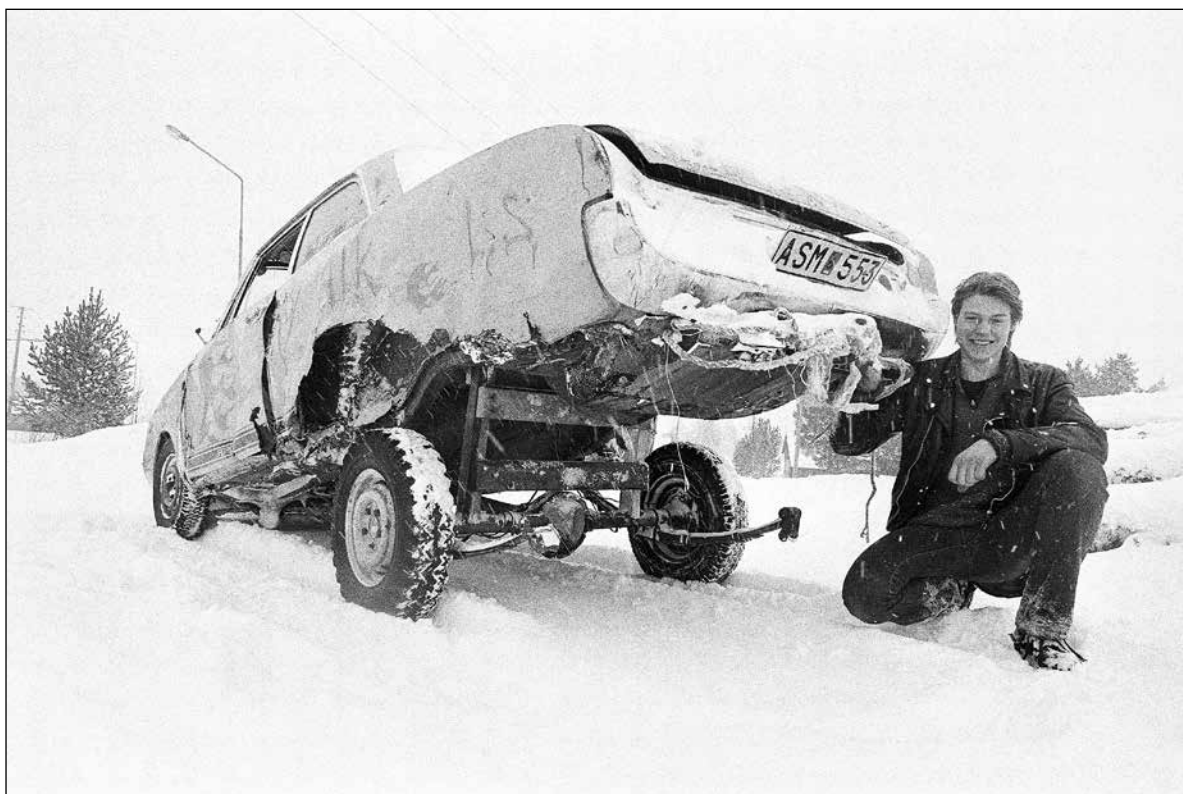

Det var alltid spännande när djuren skulle släppas ut på sommarbete. Korna gjorde vådliga ruscher mot stängslet, skuttade och sparkade bakut – många till synes glada över att komma ut i det gröna och kunna röra sig fritt. Andra var betydligt mer tveksamma att lämna ladugårdens trygga vrå. Sonja, Berith och Sture Johansson försöker med en handgriplig övertalning.

Emelia Lindgren.

Det är viktigt att få till ett schysst stuk på bilen, även om den bara ska köras runt, runt, varv efter varv på den frusna sjöisen. Lars Lindgren har löst detta på ett enkelt sätt.

En riktigt kall februaridag 1982. En grävmaskin har gått genom isen i "Djupatjänn" och ska nu bärgas.

Det är majstämma på övervåningen i bönhuset. Här samlas byns invånare för att ta framtida beslut för byn.

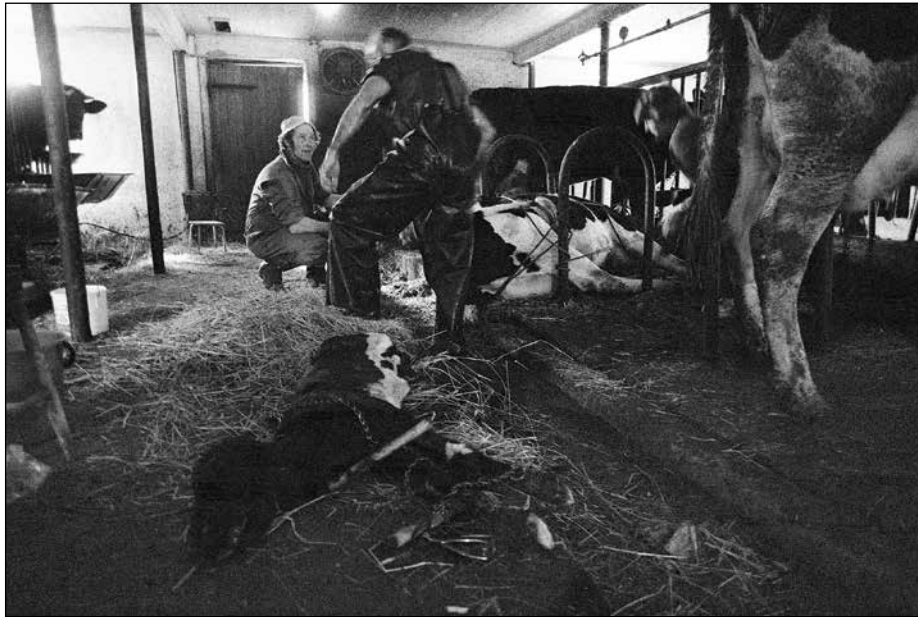
Söndagsskola och FG-PG i bönhuset - även med barn från byarna intill.

Viktor Pettersson och baklastaren.

Älghippa i Lövånger. I pausen
på dansen passar Rune Persson
på att inta lite förfriskningar ute
bland bilarna på parkeringen.

Komplicerad förlossning. Veterinären är tillkallad men kalven går inte att rädda. Den dör men kon överlever.

Annie Lindgren i den nybyggda och moderna ladugården i början av 1980 talet.

Falmark flygplats. Greger och Ulla-Maj Lundmark kommer hem från Sri Lanka med sin son Johan.

Mimmi Lindgren.

Vad vore livet utan kökssoffan? Sture Johansson tar sig en tupplur mitt på dagen.

Det var så här man var van att se n'JohanAugust, gåendes eller cyklandes efter byavägen, på väg till nästa gård och nästa kaffekopp. Han hade alltid tid att stanna och prata och gjorde ingen skillnad mellan barn och vuxna.

Älgjakten 2021. Maria Wännström, Yvonne Persson och Lotta Fjellkner framför det nya ägslakteriet.

Älgjakt i byn under senare delen av 70-talet. Håkan Viklund har skjutit en stor skoveltjur och älgjaktlaget samlas för att se den.

Artur Persson och Mjölksstenen.

Johan Lundmark i sin trädskoja. 1995 var han enda barnet i byn.

Viktor Pettersson och granen som han med stolthet ansade varje år för att den skulle behålla sin sockertoppsform.

Gunnar Pettersson och granen som han fortsätter att sköta med samma noggrannhet som pappa Viktor gjorde. Sockertoppsgranen ser man tydligt när man kommer in mot vändskivan mitt i byn. Bilden är tagen 2021.

Älgen är skjuten, Sture Johansson unnar sig en paus och ett avkopplande bloss.

Asta Viklund trivs i byn och bor kvar på föräldragården.

Sven och Lisa Andersson vid Grållen och vedstapeln.

Ett självporträtt i korntorken, taget med min första systemkamera Rolleiflex SL 35 på stativ.

Om utställningen

Jag heter Ulf Johansson, är född 1958 och uppvuxen i byn Önnesmark som ligger knappt 4 mil söder om Skellefteå. Jag bodde där under mina första 16 år, sedan följde studier. Först pluggade jag ett år i Skellefteå sedan två år på fotoskolan i Luleå. Ett par veckor innan utbildningen i Luleå var avklarad blev jag kontaktad av Norran i Skellefteå som undrade om jag var intresserad av att sommarjobba där? Jag tackade ja och blev kvar som pressfotograf i 40 år.

Mitt fotointresse började med familjens Kodak Instamatic kamera. Det sa klick direkt och efter idogt sparande kunde jag i början av 70-talet äntligen köpa min första systemkamera, en Rolleiflex SL 35. När jag dessutom fixade till ett eget mörkrum gick intresset inte att stoppa. Jag ville och skulle bli fotograf!

Under 50 års fotograferande har det också blivit ett antal bilder från min hemby, utan att jag egentligen haft något syfte med dem. Jag ville bara, genom fotografierna, spara människor och situationer i minnet. Idag är jag väldigt glad över de bilder jag har, men samtidigt sörjer jag de som aldrig blev tagna.

Att växa upp i Önnesmark var varmt och tryggt. Bästa kompiserna bodde i granngården och i de övriga husen fanns bara snälla människor. I ett av husen på vänster sida när man närmar sig "vändskivan" bodde tant Jenny och henne hälsade man gärna på då hon ofta bjöd på godis – fast att det inte var lördag. Tillgången på godis var väl så och så men med jämna mellanrum körde Bror Ek genom byn med sin varubuss där man kunde köpa allt från Burviksbakade bullar till tvåöres-kola. "Fatta hur mycket godis man kunde få för en krona".

Min uppväxt präglades av stor frihet under eget ansvar. Den enda förmaningen var; "Ji få int' göra ill' ji". Precis som i andra jordbrukarfamiljer förväntades man dock hjälpa till när det behövdes och det var en självklarhet att hugga i vare sig det gällde att sätta potatis, räfsa hö eller ta in korna.

Ett och annat bus blev det såklart... När jag och min barndomskompis skulle testa sprängkraften i en kinapuff lyckades vi både smälla den och elda upp den lada vi höll till vid. Den egna skammen och polisförhöret efteråt var straff nog och jag minns att vi blev förlåtna.

Många av de människor ni ser på bilderna i min utställning finns tyvärr inte längre med oss, men jag kan fortfarande, än idag, se deras ansikten och höra deras röster när jag passerar husen de bott i.

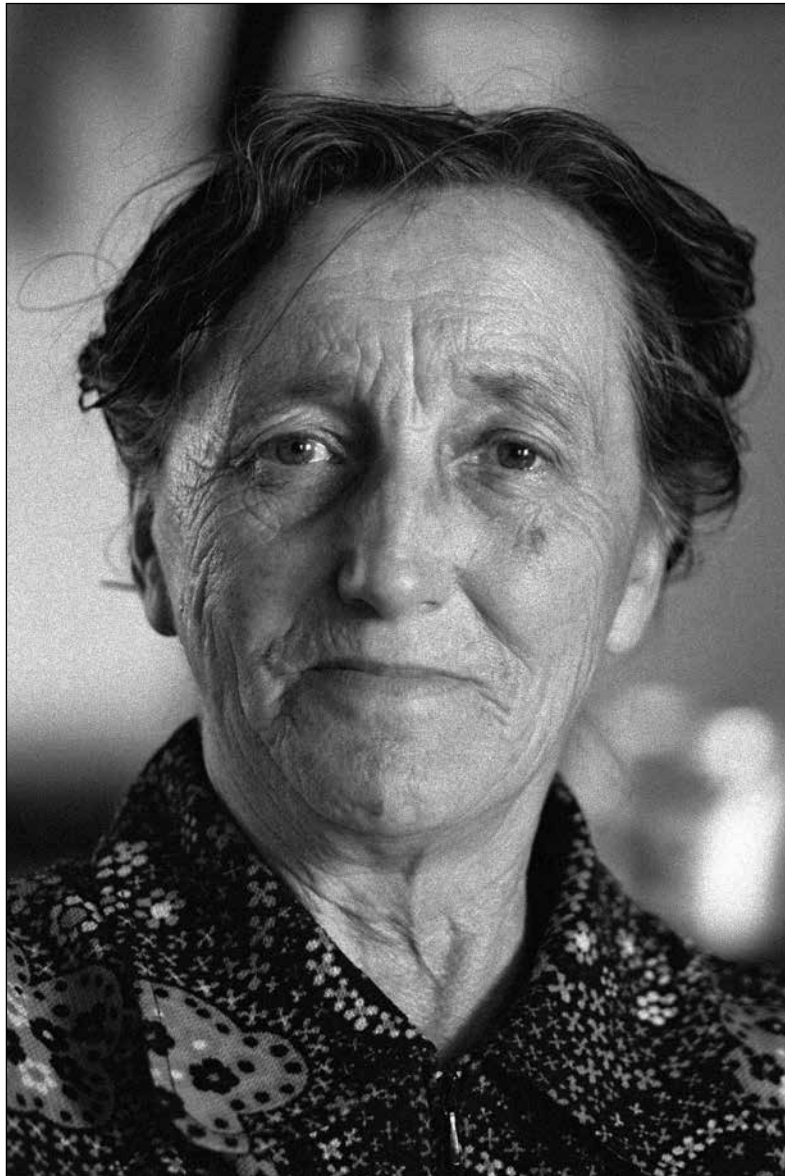
John Viklunds glädje över den fällda älgen går inte att missta sig på.
Älgjakt i mitten av 70-talet.

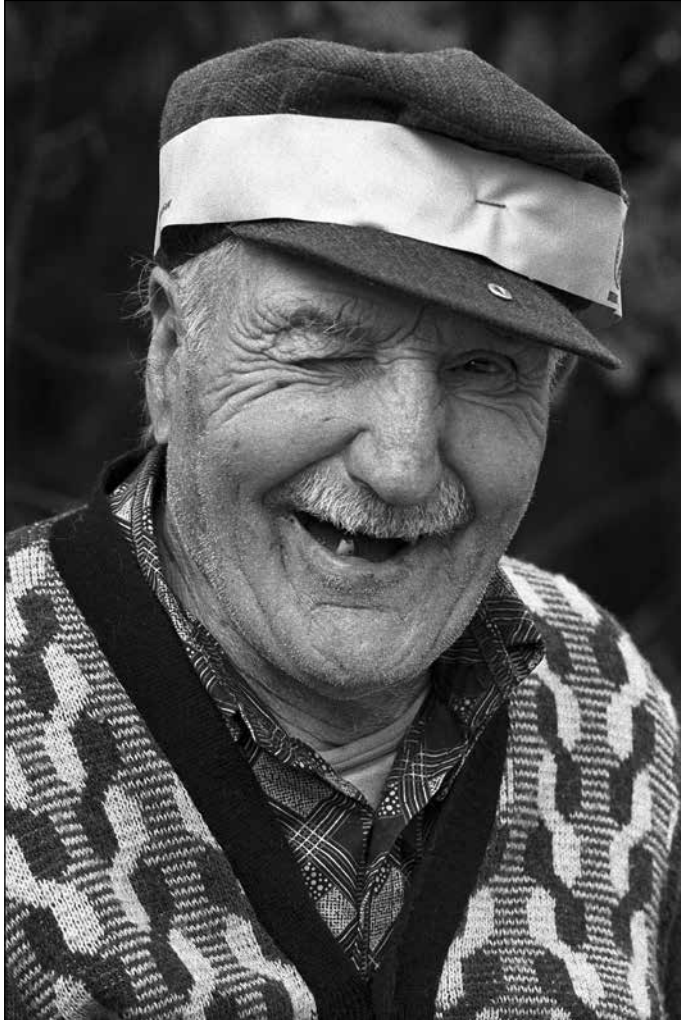
Älgen är urtagen, Lars Lindgren tar sig en paus och ett bloss.

Edit Viklund hemma på sin gård 1995. "För länge sen hade Hjalmar Eriksson en liten affär här", säger Edit. Det är den enda affär som funnits i byn.

Porträtt av Edit Persson, slutet av 70-talet. Jag gillar hennes stolta utstrålning.

Byns störste profil var utan tvekan n` JohanAugust. Som barn var det fantastiskt spännande att höra honom berätta om sina jaktupplevelser, även om de ofta var en aning överdrivna. Som t ex när han böjde gevärspipan i 90 graders vinkel för att kunna skjuta haren runt knuten på ladan. När Johan vid 80 års ålder verkligen sköt en älg hade han dock svårt att få hjälp med den, då jaktkompisarna till en början tog informationen med en nypa salt.

Det är alldeles i början av 70-talet. Sture Johansson njuter en stund vid köksbordet. Livet är bra nu!

Året är 1987 och Annie Lindgren fyller 50 år. Hon uppvaktas på morgonen och när det gäller presentvalet verkar inte hennes familj ha varit ute och cyklat.

Sture Johansson stödjer sig mot högaffeln, trött och slut efter en lång dags arbete vid hökanonen. Skörden är nu bärgad och "slåttanna" är över för denna gång.

Våra närmaste grannar, Barbro och Torsten Andersson. Året är 2008 och när jag ska ta bild av dem viskar Barbro med ett leende;
”Kom inte så nära Torsten, folk kan ju tro vi är nygifta!”
Barbro med sin lågmälda humor, Torsten med sitt avundsvärda lugn.

Albert Larsson, fisken och havet.

Albert Larsson, byns fiskare. Jag minns sommarmorgnar när man som barn vaknade av att Albert kom upp till gården på sin motorcykel och sålde färsk fisk. Då visste man att dagens frukost skulle bli filbryta och nystekt strömming.

Knut Wiklund vid sin gård 1981. Knut avled två år senare.

Knut Wiklunds gård 40 år senare. Husen skymtar bara i skogen som nu tagit över.

Annie och Henry Lindgren
hemma ute på gården.

”Vad är ett hem, en by, ett land
Som saknar inre atmosfär?
Där inga fåror läggs i rad
Där inga händer trycks ibland
och inga rötter finns
Vad är en oviss morgondag
Om ingen gårdag minns?”
- Henry Lindgren

Sonja Johansson och Zina ger varandra både sällskap och närhet.

Henry Lindgren och Lennart Wallstedts vägar korsas i skogen under toppfågeljakten. Det finns alltid tid för en kopp kaffe och att prata en stund. Nog är fåglarna kvar.

Berith Johansson åker skridskor på den knöliga gårdsisen i början av 70-talet. Vi hade aldrig brist på fritidsaktiviteter, men vi fick ordna dem själva. Det var skridskor, skidor, störtlopp nerför berget (åktiden var bara någon sekund, ett brant men mycket litet berg). På somrarna spelade vi fotboll på Markströms lägda, och på vintern var det ofta fotbollscup. Jag och Sören bildade ett tvåmannalag och mötte Stig och Martin i en serie av matcher som spelades på våra gårdsplaner. Vi alternerade och spelade varannan hemmagård/bortagård.

Hemslakt. Emil Eriksson från Daglösten hjälper Sture Johansson när julgrisen ska slaktas.

I Rune Perssons bagarstuga i mitten av 80-talet. Annie Lindgren bakar tillsammans med dottern Monica och i bakgrunden gräddar Yvonne Persson. När brödet skulle bakas såg jag gärna till att finnas i närheten. Att få smaka nygräddat kornmjölsbröd rikligt brett med smör var alltid en höjdare.

Tiden som mjölkbönder för Sture och Sonja Johansson är över. Det är vinter i början av 90-talet och Sture hjälper den sista kon ut till den väntande bilen från Norrlands Slakteriförening.

Sture Johansson i sin rätta miljö. Skogen var det stora intresset och där trivdes han också bäst.

En främmande miljö. n'JohanAugust har drabbats av sjukdom och hamnat på sjukhemmet i Lövånger.

Ett nytt liv. Lars Lindgren och Eva Ekbäck har just blivit föräldrar, sonen Per-Erik föds 1987.

Det är jakt på toppfågel och man är därför klädd i snökamouflage. Sören Andersson, Greger Lundmark och Henry Lindgren stöter på varandra och utbyter dagens jaktupplevelser.

Gösta Granlund på dragspel och delar av jaktlaget uppvaktar Rune med en nyskriven sång.

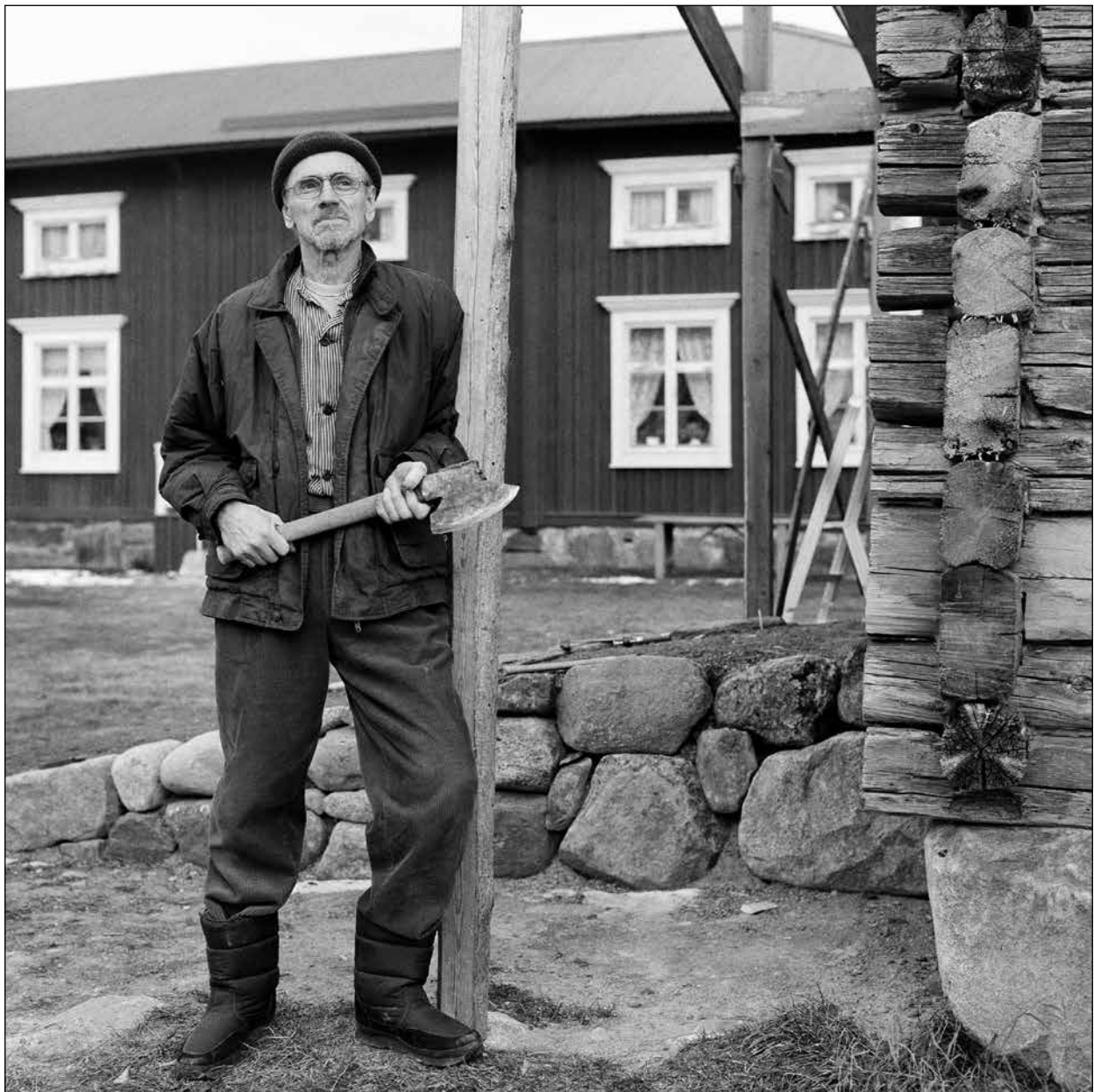
Segertecknet! Oskar föddes i 28:e veckan och vägde bara 1 034g. Han fick tillbringa första tiden i kuvös och det var en väldigt orolig tid för oss. När mamma Monica Lindgren efter en vecka för första gången får hålla honom i sin famn, sticker plötsligt en liten hand fram ur filten och Oskar gör ett v-tecken med fingrarna. Då förstod vi att det här kommer att gå bra! Januari 1989.

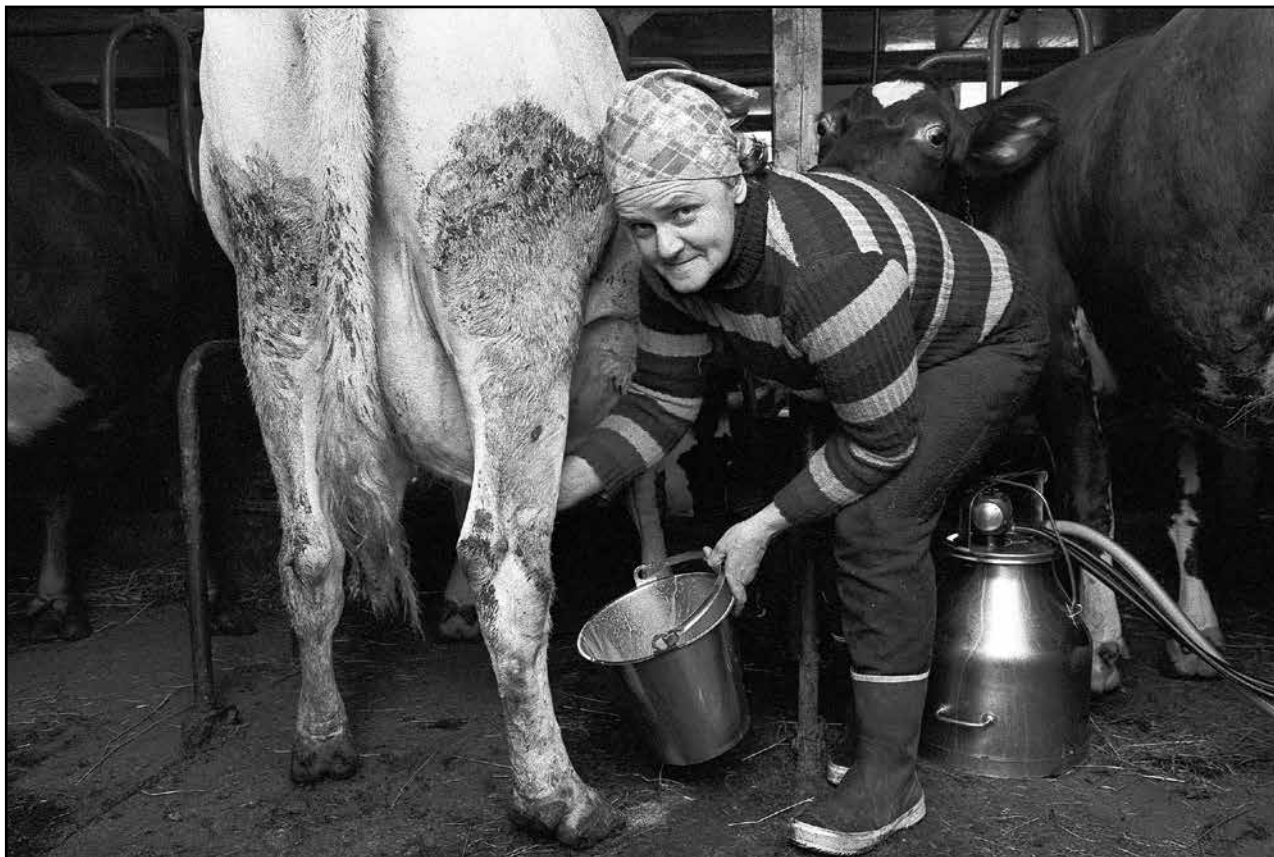
Juldagsmorgon 1980. Klockan är 03.00 och delar av byns jaktlag har just skjutit salut och avfyrat en fyrverkeripjäs på baksidan av Rune Perssons gård. Rune fyller 50 år och ska uppvaktas.

Viktor var byns eldsjäl när det gällde att hålla bönhuset igång.

Ingmar Nerdal som tillsammans med sin fru Britta köpte "Per-Annersa" gården 1990. Gården har anor från 1800-talet och blev renoverad på tidsenligt sätt.

Ragnhild Larsson i mjölkningstagen.

Det är byadag 2003 och byns invånare, samt utflyttade med barn, samlas för lite olika aktiviteter och för att fika och umgås. Marlene Liden testar sina talanger i kulstötning.

Bo och Yvonne Lager flyttade till Önnesmark och 2016 blev de bofasta året om. På lägdan nedanför huset har solpaneler satts upp och under deras fötter finns jordvärmen nedgrävd. Så man kan nog säga att den här lägdan är grön året runt.

Det är begravning i Lövångers kyrka 1981. En färgstark profil har lämnat oss. Johan August Lindgren blev 92 år.

Tage Stenlund döper Eva och Lars' son Per-Erik i bönhuset.

-”Ska du lämna mig nu Sonja?” undrar Sture. 2015 bestämmer sig Sonja Johansson för att lämna gården i Önnesmark och flytta till ett seniorboende i Lövånger. Med sviktande hälsa hoppas hon känna sig tryggare där.

2016 flyttar även Sture Johansson till samma boende. Ensamheten och saknaden efter Sonja blev för stor. Men väl på plats i rummet i Lövånger är Sture inte nöjd.
-”Jag vill hem, hem till Önnesmark.” Men Sture blir kvar.

Emelia Lindgren i sin stuga "uti Åkern". Bilden är tagen 1979.

42 år senare, 2021. Roland Lindgren, barnbarn till Emelia, är nuvarande ägare av hennes stuga. Han vördar den med respekt.

Viktor Pettersson hade ett stort engagemang i Önnesmarks bönhus.
”En by utan samlingslokal är en fattig by. Om det sedan heter bönhus eller byalokal, det får framtiden utvisa”, sa han. 2012 gjordes bönhuset om till Byagård.

JAG ÄR MED ER
VARJE DAG
INTILL TIDENS SLUT

JESUS

”Pappa varför har du två kepsar på dig?”

”Tre, jag har alla tre för då kan ingen stjäla dom av mig.”

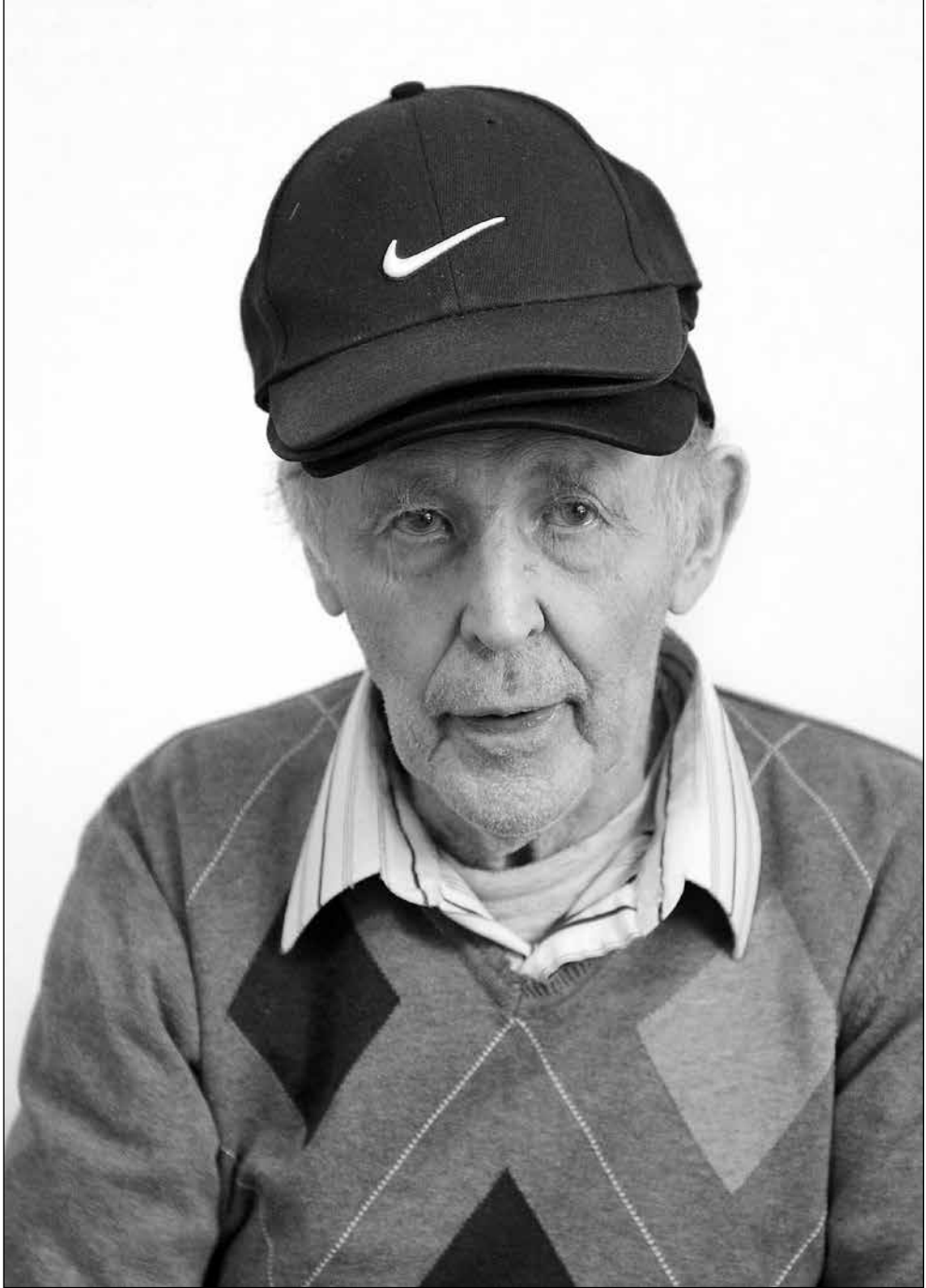
Pappa har alzheimer och rädslan att förlora sina saker är ett vanligt symptom.

”Jag måste få ta en bild av det här pappa.”

Varpå pappa sätter sig på sängkanten och jag tar några knäpp med kameran.

”Vart he bra tro du?” Säger pappa.

Vi tittar på varandra och båda börjar le.
En stund av samhörighet mitt i det svåra.

Tack mamma och tack pappa!

2020 blev året när jag och min syster tillsammans vakade vid våra föräldrars dödsbäddar.

Pappa dog i januari, 90 år gammal och mamma i augusti, 89 år. Att sitta vid någons sida när denne ska lämna jordelivet är givetvis en känslostark upplevelse. Men vid hög ålder är döden inget konstigt - det är ju en naturlig del av livet trots att vi oftast undviker att prata om den. Alla liv har ett slut, saknaden får vi lära oss leva med.

Om ni har lite fantasi kvar från barndomen så ser ni ju tydligt hur mjölken rinner fram ur mjölkstenen.

